

ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಆಯಾಮಗಳು

ಡಾ. ರೂಪಾ

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ, ಮುಖ್ಯಸ್ಥರೂ ಆಗಿರುವ ಲೇಖಕಿ ಮಾನವನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣವನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃತಜ್ಞ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೃತಂ ಜಾನಾತಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನು' ಎಂದು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ; 'ಬೇರೆಯವರು ತನಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವನು' ಎಂದು ಭಾವಾರ್ಥ. ಕೃತಜ್ಞನ ಭಾವವೇ ಕೃತಜ್ಞತೆ. ಅಂದರೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಬೇರೆಯವರಿಂದ ತನಗಾದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ಗುಣ' ಎಂಬುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಅರ್ಥ. ತನಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು, ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು, ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳು.

ಕೃತೇ ಚ ಪ್ರತಿಕರ್ತವ್ಯಃ—ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಈ ಭಾವನೆಯು ಈಶಾವಾಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಕೃತೋ ಸ್ಮರ...ಕೃತಗ್ನ್ ಸ್ಮರ (ಮಂತ್ರ ೧೭) 'ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು, ಬೇರೆಯವರು ನಿನಗೆ ಮಾಡಿದ(ಒಳಿತ)ನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನದ ಪಯಣದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಅವರ ಋಣದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ—

ಕಥಂಚಿದುಪಕಾರೇಣ ಕೃತೇನ್ನೈಕೇನ ತುಷ್ಯತಿ |

ನ ಸ್ಮರತ್ಯುಪಕಾರಾಣಾಂ ಶತಮಪ್ಯಾತ್ಮವತ್ತಯಾ ||

(ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ ೧.೧೧)

ರಾಮನು ತನಗೆ ಯಾರಿಂದಲೋ ಹೇಗೋ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉಪಕಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ನೆನೆಸೆದು ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ಯಾರಿಂದಾದರೂ ನೂರಾರು ಅಪಕಾರಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ತನ್ನಂತೆ ಬಗೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳು ನಮಗೆ

ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಉದಾ: ಹಲ್ಲು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಕಚ್ಚಿದರೆ ನಾವು ಹಲ್ಲಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃತಜ್ಞತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಣೆ, ಅಪಕಾರವಿಸ್ಮರಣೆ ಎರಡೂ ಅಡಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ ಅಪಕಾರ ವಿಸ್ಮರಣೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ನಮಗೆ ಆಗಿರುವ ಅಪಕಾರಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ, ದ್ವೇಷ ಎಂಬುದು ಆತ್ಮನಾಶಕಗುಣ. ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ, ಸ್ನೇಹ ಮುಂತಾದ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ' ಎಂದರೆ ಆತ್ಮನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ, ತಾನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರದ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲ; ವಿನಯ ಹಾಗೂ ಧನ್ಯತಾಭಾವದಿಂದ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ತನಗಾದ ಉಪಕಾರದ ಸ್ಮರಣೆ.

ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿದ್ದು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮುಗಿಸಿ ಸ್ವಗೃಹಕ್ಕೆ ತೆರಳುವ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯನು ಈ ರೀತಿ ಅನುಶಾಸನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ—ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ, ಪಿತೃದೇವೋ ಭವ, ಆಚಾರ್ಯದೇವೋ ಭವ, ಅತಿಥಿದೇವೋ ಭವ (ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್, ಶೀಕ್ಷಾವಲ್ಲಿ, ಅನುವಾಕ ೧೧). ತಾಯಿಯನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಕಾಣು, ತಂದೆಯನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಕಾಣು. ಗುರುವನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಕಾಣು. ಅತಿಥಿಯನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಕಾಣು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ತಾಯಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರು, ತಂದೆಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರು, ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರು. ಅತಿಥಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರು ಎಂಬುದು ಇದರ ಭಾವಾರ್ಥ. ನಿಸ್ಸಹಾಯಕತೆಯ ಪರಮಾವಧಿಯಾದ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಆತ್ಮಂತ ಸಹನೆಯಿಂದ, ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿ, ಸಲಹಿ, ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಜೀವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಹಾಗೂ ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗುವ ಅಪಾಯ-ಭಯಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಿಗುವ ನಿತ್ಯಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಾರಣನಾದ ಗುರುವಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದೂ ನಿಸ್ಸಂಶಯ. ಆದರೆ

ಅತಿಥಿದೇವೋ ಭವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದೇಕೆ? ಅತಿಥಿಗೆ ನಾವು ಏಕೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು? ನಮ್ಮಿಂದಲೇ ಉಪಚಾರ ಪಡೆಯುವ ಅತಿಥಿಯಿಂದ ನಮಗೇನೂ ಉಪಕಾರ ವಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೀಗೆ: ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಆಚಾರ್ಯ—ಇವರಿಂದಲ್ಲದೆ ನಮಗಿರಿ ಎಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಂದ ನಾವು ಉಪಕೃತರಾಗಿರುತ್ತೇವೆ. ಅವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಈ ಅತಿಥಿ. ನಿನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲದ, ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ನೀನು ಉಪಕಾರ ವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತೀಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಿನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲದ, ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ನೀನು ಉಪಕಾರ ವನ್ನು ಮಾಡು, ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡು, ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸು ಎಂಬುದು ಅತಿಥಿದೇವೋ ಭವ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬಂದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಯಾರಿಂದ ಉಪಕಾರವಾಗುವುದೋ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಿಚಿತನನ್ನೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನೇ ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಮುಂದು ವರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ? ಕೃತಜ್ಞತೆ ಇದ್ದರೆ ಅಹಂಕಾರ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವ-ಸ್ಥಿತಿ-ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಯಾವ ಯಾವ ಸಂಗತಿಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವಾದಾಗ, ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ, ಏಳಿಗೆಗೆ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಕಾರಣ ನಲ್ಲ; ಎಷ್ಟೊಂದು ಜನ, ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಂಗತಿಗಳು ಕಾರಣ ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಹಂಕಾರ ಕಡಿಮೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಮನಸ್ಸು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಆ ಗುಣಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಅಹಂಕಾರ ನಾಶವಾದಂತೆಲ್ಲ ವಿನಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ವಿನಯ ಇದ್ದಾಗ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಯಾರ್ಯಾರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ—ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಪಂಚ ಭೂತಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳು—ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರ, ಅರಿವು, ಭಾವ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ— ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಯಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಾವು ಸದಾ ಸರ್ವದಾ ಕೃತಜ್ಞ ರಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ, ಇಡೀ

ವಿಶ್ವದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭಗವಂತನೇ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಾವು ಎಷ್ಟೇ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಲದು ಎಂಬ ಭಾವ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವ ಮೂಡುತ್ತ ಮೂಡುತ್ತ ಭಗ ವಂತನ ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆ ಅಧಿಕವಾದಂತೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಭಕ್ತಿಯ ಆಧಿಕ್ಯ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ, ತನ್ಮೂಲಕ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನು ನಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪ ದವನು. ಅವನು ನಮ್ಮಿಂದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಗನು ತನಗೆ ಸದಾ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಗೆ ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಮಗನನ್ನು ಪೋಷಿಸು ವುದು ತಂದೆಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡು ವುದು ಭಗವಂತನ ಕೆಲಸ. ಆದರೆ, ಹಾಗೆ ಸ್ಮರಿಸಿದಾಗ ನಾವು ನಮ್ಮ ಅಲ್ಪತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ.

ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಎಂದೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಾಗ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಾರಿ ಅಪಚಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಒಂದು ತಪ್ಪನ್ನೇ ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆಯುವುದು ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವ. ಆದರೆ ಭಗವಂತ ಅಲ್ಪತೃಪ್ತ. ನಮ್ಮ ಅನೇಕಾನೇಕ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರೀತಿಯ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, “ನಾವು ಈ ಮಾನವ ಜೀವನ ವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪಡೆಯು ವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಅವನನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ”. ಇದೇ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಸ್ಮಿನ್ ತುಷ್ಟೇ ಜಗತ್ತುಷ್ಟಂ—ಅವನು ಸುಪ್ರೀತನಾದರೆ ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ಸಂತುಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ನಮ್ಮ ಋಷಿಗಳಿಗೂ, ಆಚಾರ್ಯರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞ ರಾಗಿರೋಣ. ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ, ಪರಂಪರೆಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರೋಣ. ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣದ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ವಾಗಿರುವ ಆ ದಿವ್ಯ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ, ಇಡೀ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರೋಣ. *

ನೋಡು, ನೀನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನೂರು ಒಳ್ಳೆಯದು ಮಾಡಿ ಒಂದು ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಮಾಡಿದರೂ, ಅವನು ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ... ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ನನಗೊಂದು ಸಣ್ಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ನಾನದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ. —ಶ್ರೀಮಾತೆ ಶಾರದಾದೇವಿ